

Konrad Bączek

D. ANDRZEJEWSKI, *DAWNE NOWE MIASTO LUBAWSKIE W STU ILUSTROWANYCH OPOWIEŚCIACH*, DĄBRÓWNO 2018.

Na przestrzeni dwóch minionych stuleci Nowe Miasto Lubawskie doczekało się kilku opracowań swoich dziejów. Najstarszą publikacją stanowi książka Arthura Semraua z 1893 r.¹, natomiast pierwszą monografią polskojęzyczną jest praca zbiorowa wydana przez olsztyńskie „Pojezierze” w 1963 r. obejmująca dzieje miasta i powiatu². Niemal trzy dekady później, w 1992 r. ukazała się praca zbiorowa „Nowe Miasto Lubawskie. Zarys dziejów”³, charakteryzująca się dużo większą wartością merytoryczną. Historii miasta nad Drwęcą poświęcono również liczne artykuły w prasie lokalnej, materiały przygotowywane przez lokalne władze lub organizacje (np. broszury, przewodniki), publikacje dotyczące konkretnych epizodów nowomiejskiej historii oraz monografie poszczególnych miejsc i organizacji⁴. Wspomnieć należy również o cyklu wydawniczym „Kronika zatrzymanego czasu”⁵, który od momentu opublikowania pierwszego albumu zajmuje ważne miejsce w nowomiejskiej historiografii. W 2018 r. ta ostatnia wzbogaciła się o pracę „Dawne Nowe Miasto Lubawskie w stu ilustrowanych opowieściach”. Publikacja została wydana nakładem wydawnictwa Retman przy wsparciu finansowym Gminy Miejskiej Nowe Miasto Lubawskie (warto podkreślić, że jest to pierwsza publikacja wydana przez oficynę z Dąbrówna, która nie dotyczy obszaru dawnych Prus Wschodnich). Autorem książki jest Dariusz Andrzejewski, pracownik samorządowy będący z zamiłowania regionalistą, pasjonatem dziejów Nowego Miasta Lubawskiego oraz ko-

¹ A. Semrau, *Beiträge zu der Geschichte der Stadt Neumark*, Marienwerder 1893.

² *Nowe Miasto. Z dziejów miasta i powiatu*, red. Z. Witkowski, Olsztyn 1963.

³ *Nowe Miasto Lubawskie. Zarys dziejów*, red. M. Wojciechowski, Nowe Miasto Lubawskie 1992.

⁴ Należy tu wspomnieć choćby niektóre prace nowomiejskiego historyka Andrzeja Koreckiego: A. Korecki, *Czarny czwartek 7 grudnia w Nowym Mieście Lubawskim i Lubawie*, Pelplin 2004; *idem*, *Ludzie ziemi nowomiejskiej. Część pierwsza*, Nowe Miasto Lubawskie 2000; *idem*, *Nowomiejska Straż Pożarna*, Toruń 1995; *idem*, *Sanktuarium Maryjne w Łąkach Bratniańskich*, Pelplin 2002, *idem*, *Towarzystwo Śpiewacze Harmonia 1898–1998*, Nowe Miasto Lubawskie 1998; *idem*, *Zarys dziejów Liceum Ogólnokształcącego w Nowym Mieście Lubawskim 1858–2008*, Pelplin – Nowe Miasto Lubawskie 2008.

⁵ *Kronika zatrzymanego czasu. Nowe Miasto Lubawskie na starej fotografii*, Nowe Miasto Lubawskie 2013.; *Kronika zatrzymanego czasu. Nowe Miasto Lubawskie między wojnami*, Nowe Miasto Lubawskie 2014; *Kronika zatrzymanego czasu. Nowe Miasto Lubawskie w latach 1939–1956*, Nowe Miasto Lubawskie 2014.

lekcjonerem starych pocztówek i innych materiałów ikonograficznych związanych z miastem⁶. Swoje artykuły publikuje on w prasie lokalnej oraz na prowadzonej przez siebie stronie internetowej⁷.

Książka Dariusza Andrzejewskiego liczy 112 stron. Inspiracją do jej powstania były stare pocztówki będące w opinii autora ważnym źródłem ikonograficznym. Zasadniczą treść publikacji stanowią karty pocztowe wydane głównie w początkach XX stulecia, przedstawiające poszczególne miejsca i obiekty w Nowym Mieście Lubawskim. Większość prezentowanych materiałów pochodzi z prywatnej kolekcji Dariusza Andrzejewskiego. Pod ilustracjami zamieszczono teksty dotyczące historii, wyglądu (z uwzględnieniem przemian) poszczególnych miejsc lub obiektów, a także informujące o ludziach z nimi związanych. Publikację opatrzone indeksami: ulic i nazw lokalnych Nowego Miasta Lubawskiego (w formie zestawień polsko-niemieckich i niemiecko-polskich), miejscowości (polsko-niemiecki), ilustracji; ilustracji uzupełniających oraz wykazem najważniejszej literatury.

W przygotowaniu tekstów wykorzystano dostępne opracowania dziejów Nowego Miasta Lubawskiego i okolicznych terenów. Część informacji Dariusz Andrzejewski zaczerpnął ze źródeł prasowych sięgając do polsko oraz niemieckojęzycznych tytułów tj. „Drwęca”, „Gazeta Gdańska”, „Gazeta Toruńska”, „Konitzer Tageblatt”, „Mestwin” (dodatek do „Słowa Pomorskiego”), „Neumarker Zeitung”, „Thorner Presse (Die Presse)”. Autor zaczerpnął również wiadomości z rękopisu nowomiejskiego Żyda Siegfrieda Landshuta, opisującego miasto oraz sytuację społeczną na przełomie XIX i XX w. Dzięki wykorzystaniu wspomnianych źródeł w książce znalazły się informacje na temat miejsc, obiektów oraz mieszkańców, których próżno szukać w starszych publikacjach.

Na pierwszych stronach książki Dariusz Andrzejewski przybliżył historię pocztówki jako środka komunikacji wskazując, iż najstarsze karty pocztowe z widokiem Nowego Miasta Lubawskiego pochodzą z lat 90. XIX w. Autor wspomniał również o technice wykonywania pocztówek oraz wymienił najbardziej znanych wydawców z Nowego Miasta Lubawskiego. W dalszej kolejności przedstawił krótki rys historyczny miasta przechodząc następnie do opisu zachowanych elementów średniowiecznego systemu fortyfikacyjnego. Omówiona została również kwestia nazewnictwa Nowego Miasta Lubawskiego oraz jego sytuacja ekonomiczna na przestrzeni wieków. Dalsze ilustracje oraz teksty dotyczą miejsc i obiektów tj. rynek (opisano m. in. układ przestrzenny, rolę w życiu miasta, przekształcenia, wygląd poszczególnych pierzei, właścicieli i wykorzystanie poszczególnych budynków), Drwęca (rola rzeki w kształtowaniu krajobrazu i w dziejach miasta, historia mostu

⁶ Por. D. Andrzejewski, *Wizytówka*, <http://nowemiasto-zakamarek.pl/> [dostęp: 29 VIII 2019 r.].

⁷ Zob. <http://nowemiasto-zakamarek.pl/>

drogowego na Drwęcy), średniowieczna bazylika (historia i architektura kościoła, wyposażenie wewnątrz, kult Matki Bożej Łąkowskiej), kościół ewangelicki (autor omówił pokrótce historię miejscowych protestantów). W dalszej części publikacji Dariusz Andrzejewski przybliżył losy nowomiejskich Żydów ilustrując opis pocztówkami przedstawiającymi dawną *Synagogenstrasse* (dziś ul. Kazimierza Wielkiego). Następnie przeszedł do omówienia różnorodnych targów i jarmarków, które odbywały się w Nowym Mieście od czasów średniowiecza. W swej publikacji autor wyjaśnia również genezę dawnych (niemieckojęzycznych) nazw poszczególnych ulic. Dalszą część książki stanowi szerszy opis poszczególnych ulic i znajdujących się przy nich obiektów, zilustrowany pocztówkami. Czytelnik może się zapoznać z dziejami ulic takich jak m.in.: *Hauptstrasse* (obecnie fragment ul. 3 Maja), *Promenade* (obecnie fragment ul. 3 Maja), *Gerichtstrasse* (obecnie ulice Kościuszki i Sienkiewicza), *Lonkerstrasse* (obecnie ul. Grunwaldzka), *Kirchenstrasse* (obecnie ul. Kościelna), *Schmiedestrasse* (obecnie ul. Waryńskiego), *Synagogenstrasse* (obecnie ul. Kazimierza Wielkiego), *Lindenstrasse* (obecnie ul. Działyńskich), *Brückenstrasse* (obecnie ul. 19 Stycznia), *Schulstrasse* (obecnie ul. Szkolna), *Ringstrasse* (ul. Okólna) czy wreszcie *Kauernikerstrasse* (obecnie ul. Jagiellońska). Wiele uwagi autor poświęcił historii nowomiejskiej kolei żelaznej oraz obiektom użyteczności publicznej tj. elektrownia miejska, rzeźnia miejska, szkoły, urząd pocztowy, sąd, banki, drukarnie, księgarnie, szpital powiatowy, apteka, zakład wodolecznicy, park miejski. W publikacji przedstawiono również nowomiejskie aleje i ogrody, tereny rekreacyjne, gospody, hotele oraz restauracje.

Od strony merytorycznej publikacja nie budzi zastrzeżeń. Przygotowując tekst Dariusz Andrzejewski wykorzystał dostępne opracowania uzupełniając zawarte tam wiadomości o pozyskane przez siebie informacje źródłowe. Ich wprowadzenie w znacznym stopniu wzbogaciło narrację, co w połączeniu z potoczystym stylem autora i bogatym materiałem ikonograficznym dało bardzo interesujący obraz dawnego Nowego Miasta Lubawskiego (głównie na przełomie XIX i XX w.). Na uznanie zasługuje szczegółowość z jaką Dariusz Andrzejewski omówił dzieje poszczególnych miejsc i budynków. Liczne wzmianki na temat właścicieli poszczególnych obiektów, a także miejscowych działaczy, przedsiębiorców itp. przybliżają natomiast odbiorcom nowomiejską społeczność dwóch minionych stuleci. Dzięki wspomnianym wyżej zabiegom historia Nowego Miasta Lubawskiego staje się bliższa i niejako ożywa na oczach czytelnika. Za niewielki mankament należy uznać brak przypisów przy informacjach pozyskanych ze źródeł. Nie wpływa to jednak na ogólną pozytywną ocenę publikacji, która z powodzeniem może być adresowana do szerokiego grona odbiorców.